

В. П. ЖМУДІНСЬКИЙ

Василь Петрович Жмудінський, аспірант Національної академії внутрішніх справ, адвокат

ПРАВОВІ КАТЕГОРІЇ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО ПРАВА

У сучасних умовах господарювання в аграрній галузі економіки важливу соціальну роль у забезпеченні добробуту населення відіграють суб'єкти аграрного права різних організаційно-правових форм та видів діяльності, які вважаються основною ланкою виробництва сільськогосподарської продукції.

Застосування поняття «суб'єкти аграрного права» широко використовується у практичній та науковій діяльності юристами, авторами статей, монографій, підручників.

При цьому кожен із авторів намагається дати своє визначення такому поняттю, адже єдиної думки щодо такого визначення немає і, напевно, не буде.

На думку В. П. Жушмана, суб'єкти аграрного права – це виробники сільськогосподарської продукції, що володіють відособленим майном, наділені спеціальною правоздатністю і дієздатністю (правосуб'єктністю), господарська діяльність яких здійснюється при використанні землі як основного засобу виробництва для забезпечення населення міста і села необхідними продуктами харчування, сировиною і продовольством рослинного та тваринного походження¹.

У свою чергу, Ю. М. Крупка визначає суб'єктів аграрного права як учасників господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність на землі, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків) у сфері виробництва, переробки, реалізації сільськогосподарської продукції, аграрного сервісу, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством².

Виходячи із названих визначень, до суб'єктів аграрного права заведено відносити господарські товариства, діяльність яких спрямована на виробництво сільськогосподарської продукції, зокрема це сільськогосподарські підприємства, сільськогосподарські товаровиробники та агропромислові підприємства.

На перший погляд, зазначені суб'єкти аграрного права є тотожними між собою, проте поняття «сільськогосподарське підприємство», «сільськогосподарський товаровиробник» та «агропромислове підприємство» не можна вважати однаковими, адже їхній правовий статус має певні відмінності.

Питанням правової категорії суб'єктів аграрного права та їхнього правового становища присвячено роботи таких вчених: В. Г. Андрійчука, Н. А. Берлача, С. І. Бурлака, М. Я. Ващишин, А. П. Гетьмана, В. М. Єрмоленка, В. П. Жушмана, Г. С. Корнієнко, О. О. Погрібного, В. І. Половка, В. Ю. Уркевича, В. І. Федоровича, В. В. Янчука та ін.

Метою даної статті є формулювання визначення правових категорій таких суб'єктів аграрного права, як сільськогосподарське підприємство, сільськогосподарський товаровиробник та агропромислове підприємство на основі системного аналізу норм господарського, податкового та аграрного законодавства.

Переходячи до викладення основного матеріалу, необхідно зазначити, що сільськогосподарське підприємство – одна з основних правових категорій суб'єктів аграрного права, проте єдиного законодавчого підходу до розуміння поняття сільськогосподарського підприємства немає.

Так, визначення поняття «сільськогосподарське підприємство» передбачено Законами України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 років» та «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», в яких зазначено, що сільськогосподарське підприємство – це юридична особа, основним видом діяльності якої є вирощування (виробництво, виробництво та переробка) сільськогосподарської продукції, виручка від реалізації вирощеної (виробленої, виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції становить не менше 50 відсотків загальної суми виручки.

Підпункт 137.4.1. п. 137.4. ст. 137 Податкового кодексу України (далі – ПКУ України) зазначає, що для цілей оподаткування податком на прибуток до підприємств, основною діяльністю яких є виробництво сільськогосподарської продукції, належать підприємства, дохід яких від продажу сільськогосподарської продукції власного виробництва за попередній податковий (звітний) рік перевищує 50 відсотків загальної суми доходу.

Також визначення досліджуваного поняття міститься у деяких підзаконних нормативно-правових актах.

Відповідно до Методологічних положень з організації державного статистичного спостереження щодо стану тваринництва, затверджених наказом Держкомстатистики України від 31 березня 2011 р., сільськогосподарське підприємство – статистична одиниця, що здійснює виробництво продукції та послуг сільського господарства, є самостійною в прийнятті рішень щодо використання для цього своїх засобів і найбільш незалежною з огляду на фінансові й виробничі функції. З точки зору правового статусу сільськогосподарське під-

приємство є, як правило, юридичною особою або відокремленим підрозділом юридичної особи. Поняття сільськогосподарського підприємства включає також і фермерські господарства.

Згідно з Методикою розрахунку рівня рентабельності сільськогосподарської діяльності сільськогосподарських підприємств, затвердженою наказом Держкомстатистики України від 14 лютого 2011 р., сільськогосподарське підприємство – самостійний статутний об'єкт, який має право юридичної особи та здійснює виробничу діяльність у галузі сільського господарства з метою одержання відповідного прибутку (доходу).

Наукові визначення поняття «сільськогосподарське підприємство» характеризується вченими по-різному.

Зокрема, А. Г. Бобкова пропонує вважати сільськогосподарським підприємством самостійний суб'єкт господарювання, який створений компетентним органом державної влади чи місцевого самоврядування або іншими суб'єктами, займається вирощуванням, виробництвом і переробкою сільськогосподарської продукції (продукції рослинництва, тваринництва, рибництва), виручка від реалізації якої становить не менше 50 % загальної виручки³.

Подібну думку висловив і професор В. М. Єрмоленко, який зазначив, що сільськогосподарське підприємство – це юридична особа, основним видом діяльності якої є вирощування та переробка власно виробленої сільськогосподарської продукції (включаючи рибництво), виручка від реалізації якої становить не менше 50 % загальної суми грошових надходжень за рік⁴.

Вчений В. Ю. Уркевич дає наступне визначення поняття «сільськогосподарське підприємство», а саме – юридична особа незалежно від форми власності й господарювання, основним видом діяльності якої є вирощування (виробництво) сільськогосподарської продукції та в якій валовий дохід, отриманий від операцій із реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва й продуктів її переробки, за наявності сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ, багаторічних насаджень тощо) та/або поголів'я сільськогосподарських тварин у власності, користуванні, у тому числі й на умовах оренди, за попередній звітний (податковий) рік перевищує 75 % загальної суми валового доходу⁵.

Інші ж дослідники вказують, що юридичні особи, основна статутна діяльність яких пов'язується з виробництвом сільськогосподарської продукції, характеризуються, зокрема, такими специфічними рисами: особливістю порядку придбання ними права на виробництво й реалізацію сільськогосподарської продукції, чіткою законодавчою регламентацією діяльності з виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, специфікою використання трудових ресурсів, спеціальною правосуб'єктністю⁶.

Роблячи попередній висновок, можна констатувати, що всі наукові визначення поняття сільськогосподарське підприємство, які зроблені процитованими вище вченими, дійсно схожі між собою і базуються на відповідних законодавчих положеннях, проте основна відмінність їх полягає у визначенні відсотка «аграрності», якого повинні дотримуватися такі суб'єкти господарювання під час здійснення сільськогосподарської діяльності.

Виходячи із аналізу наведених вище норм, вбачається, що суб'єкт господарювання вважатиметься сільськогосподарським підприємством за наявності наступних кваліфікаційних ознак: по-перше, діяльність такого господарюючого суб'єкта повинна бути направлена виключно на вирощування (виробництво) сільськогосподарської продукції чи надання послуг сільськогосподарського характеру; по-друге, вирощування (виробництво) такої сільськогосподарської продукції чи надання послуг сільськогосподарського характеру повинен здійснювати безпосередньо виробник цієї продукції (послуги); по-третє, зазначена сільськогосподарська продукція (послуга) повинна бути вирощена (вироблена, надана) на власних або орендованих потужностях (площах); по-четверте, реалізація вирощеної (виробленої) сільськогосподарської продукції чи надання послуг сільськогосподарського характеру повинна здійснюватися самим виробником, а не іншими особами; по-п'яте, виручка від реалізації вирощеної (виробленої) сільськогосподарської продукції (наданих послуг) повинна становити не менше 50 відсотків загальної суми грошових надходжень за рік.

Недотримання суб'єктом господарювання будь-якої із наведених вище ознак призведе до неможливості набуття ним статусу сільськогосподарського підприємства.

Іншим специфічним суб'єктом аграрного права виступає сільськогосподарський товаровиробник.

Поняття «сільськогосподарський товаровиробник» визначено в Законі України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», яким передбачено, що сільськогосподарський товаровиробник – юридична особа незалежно від організаційно-правової форми, яка займається виробництвом сільськогосподарської продукції та/або розведенням, вирощуванням та виловом риби у внутрішніх водоймах та її переробкою на власних чи орендованих потужностях, у тому числі з власно виробленої сировини на давальницьких умовах, та здійснює операції з її постачання.

Аналогічне визначення міститься і в Податковому кодексі України, проте, на відміну від вищезгаданого Закону, ст. 291 Податкового кодексу України містить ще й додаткову ознаку, яка повинна бути притаманна саме сільськогосподарському товаровиробнику, а саме: частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік у такого товаровиробника повинна дорівнювати або перевищувати 75 відсотків.

Частка сільськогосподарського товаровиробництва – це питома вага доходу сільськогосподарського товаровиробника, отриманого від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки, у загальній сумі його доходу, що враховується під час визначення права такого товаровиробника на реєстрацію як платника податку.

Відповідно до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» сільськогосподарським визнається товаровиробник, основною діяльністю якого є постачання сільськогосподарських

товарів, вироблених ним на власних або орендованих основних засобах, причому питома вага вартості сільськогосподарських товарів становить не менше 75 відсотків вартості всіх товарів, поставлених ним протягом попередніх 12 послідовних звітних податкових періодів сукупно.

У наукових працях також немає єдиного підходу щодо визначення поняття сільськогосподарський товаровиробник.

На думку О. В. Гафурової, сільськогосподарським товаровиробником слід вважати особу, яка займається виращуванням, відгодівлею, виловлюванням або збиранням (заготівлею) сільськогосподарської продукції⁷.

Такої ж точки зору дотримується і В. С. Єлісеєв, який вказує, що сільськогосподарськими товаровиробниками є організація, індивідуальний підприємець, фермерське господарство, а також громадянин, що веде особисте підсобне господарство, які здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції, її первинну й наступну (промислову) переробку⁸.

Як слушно зазначає Я. З. Гаєцька-Колотило, ведення товарного сільськогосподарського виробництва як основного виду діяльності вже є підставою до зарахування цього суб'єкта господарювання до сільськогосподарських товаровиробників⁹.

Таким чином, поняття «сільськогосподарський товаровиробник» характеризується насамперед діяльністю такого господарюючого суб'єкта, яка повинна бути направлена на товарне сільськогосподарське виробництво.

Під товарним сільськогосподарським виробництвом слід розуміти врегульований нормами аграрного та інших галузей права вид господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, пов'язаних з обов'язковим використанням земель сільськогосподарського та іншого призначення, природних ресурсів, живих організмів з метою виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому аграрних ринках¹⁰.

Різновидом поняття «сільськогосподарський товаровиробник» є термін «виробники сільськогосподарської продукції» (сільськогосподарський виробник), якими визнаються юридичні особи всіх організаційно-правових форм господарювання та їх відокремлені підрозділи, фізичні особи (фізичні особи-підприємці, домогосподарства), які займаються сільськогосподарською діяльністю, передбаченою класифікацією видів економічної діяльності, мають у володінні, користуванні або розпорядженні землі сільськогосподарського призначення чи сільськогосподарських тварин (ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарський перепис»).

Окремі науковці до сільськогосподарських виробників відносять фізичних та юридичних осіб, які здійснюють виробництво і самостійну переробку власно виробленої продукції рослинництва і тваринництва¹¹.

Як вбачається із наведених вище законодавчих та наукових визначень, поняття «сільськогосподарське підприємство» та «сільськогосподарський товаровиробник» дійсно мають схожі ознаки, однак існують і суттєві відмінні положення, які притаманні кожному із них.

Так, основні відмінності між сільськогосподарським підприємством та сільськогосподарським товаровиробником характеризуються наступними положеннями:

– по-перше, діяльність сільськогосподарського товаровиробника не може бути пов'язана із наданням послуг сільськогосподарського характеру, оскільки така діяльність повинна бути направлена на товарне сільськогосподарське виробництво, кінцевою метою якого є виробництво продукції як товару;

– по-друге, частка сільськогосподарської продукції у сільськогосподарського підприємства обраховується від виручки, отриманої від реалізації вирощеної (виробленої) ним сільськогосподарської продукції, а в сільськогосподарського товаровиробника – від частки (доходу) сільськогосподарського товаровиробництва;

– по-третє, у сільськогосподарського підприємства виручка від реалізації вирощеної (виробленої) сільськогосподарської продукції повинна бути не менше 50 відсотків загальної суми виручки, а у сільськогосподарського товаровиробника, частка сільськогосподарського товаровиробництва повинна дорівнювати або перевищувати 75 відсотків.

Відповідно до зазначених відмінностей можна зробити висновок про те, що сільськогосподарський товаровиробник одночасно є і сільськогосподарським підприємством. При цьому таке сільськогосподарське підприємство не зможе вважатися товаровиробником до того часу, поки не буде відповідати вищенаведеним обов'язковим ознакам.

Правильність визначення статусу для таких суб'єктів аграрного господарювання має важливе значення для їх діяльності, оскільки такий статус впливає на їхні податкові правовідносини, зокрема статус сільськогосподарського товаровиробника надає останнім можливість бути платником єдиного податку четвертої групи (колишнього фіксованого сільськогосподарського податку) та право на отримання бюджетної дотації для розвитку сільськогосподарських товаровиробників і стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції, натомість звичайне сільськогосподарське підприємство (не товаровиробник) позбавлене таких можливостей.

Утім, як слушно зазначає Н. О. Багай, особливо важливим є усунення розбіжностей між законодавчими визначеннями поняття «сільськогосподарське підприємство» та «сільськогосподарський товаровиробник», які мали б співвідноситися як часткове та загальне. Належне законодавче регулювання правового становища сільськогосподарських підприємств може бути забезпечене спеціалізованими нормативно-правовими актами аграрного законодавства¹².

Ще як один різновид суб'єктів аграрного права виділяють агропромислове підприємство.

Визначення поняття агропромислове підприємство діюче законодавство України не містить.

Проте, виходячи із системного аналізу поняття агропромислового комплексу, можна охарактеризувати і діяльність суб'єктів, які мають до нього відношення.

Вважається, що агропромисловий комплекс – це сукупність галузей народного господарства, зайнятих виробництвом продукції сільського господарства, її зберіганням, переробкою і доведенням до споживача.

Тобто, агропромисловий комплекс включає в себе три основні галузі народного господарства, це: сільське господарство (рослинництво тваринництво); галузі, що виробляють засоби виробництва та обслуговування (сільськогосподарське машинобудування, хімічна промисловість, комбікормова та мікробіологічна промисловість, наукове обслуговування, сільськогосподарське та меліоративне будівництво); галузі зі збереження, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції (підприємства легкої та харчової промисловості, сховища, транспортування, торгівля).

Наукові визначення поняття агропромислового підприємства містяться у працях відомих науковців, які також по-різному трактують таке поняття.

За В. Г. Андрійчуком агропромислові підприємства – це юридичні особи, в яких поєднується виробництво сільськогосподарської продукції з її промисловою переробкою, доробкою і зберіганням. Як правило, агропромислові підприємства – це великі глибокоспеціалізовані господарські формування зі значними площами багаторічних насаджень (або овочевих культур) та відносно потужними переробними виробництвами¹³.

Окремо слід звернути увагу на визначення поняття агропромислового підприємства, яке дається такими науковцями, як М. М. Паламарчук і О. М. Паламарчук, які вважають, що агропромислове підприємство (по суті, агропромисловий комбінат) – це органічне поєднання виробництва сільськогосподарської продукції та її промислової переробки¹⁴.

Є. П. Качан виходить з того, що найпростішою формою агропромислової кооперації є агропромислове підприємство, в якому поєднується сільськогосподарське і промислове виробництво, тобто зусилля раніше відокремлених, але взаємопов'язаних галузей підвищення ефективності виробництва¹⁵.

На думку автора, на відміну від сільськогосподарського товаровиробника, для агропромислового підприємства головним засобом виробництва повинна бути земля, на якій вирощується сільськогосподарська продукція та сировина для виробничого та невиробничого споживання.

З наведеного вище можна зробити висновок, що агропромислове підприємство – це юридична особа, діяльність якої може поєднуватися із виробництвом (вирощуванням) сільськогосподарської продукції на землях сільськогосподарського призначення, з подальшою промисловою переробкою такої продукції та її реалізацією.

Аналізуючи поняття «агропромислове підприємство», слід зауважити, що такий термін має широке застосування і може включати в себе практично всіх юридичних осіб, які здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції, в тому числі і сільськогосподарське підприємство та сільськогосподарського товаровиробника.

Підсумовуючи викладене вище доходимо висновку, що суб'єктами аграрного права насамперед виступають особи, сільськогосподарська діяльність яких об'єднує відносини з виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції та надання послуг сільськогосподарського характеру, основне місце серед яких належить саме агропромисловим підприємствам.

Оскільки чіткого закріплення у законодавстві України такої правової категорії суб'єктів аграрного права, як агропромислове підприємство, немає, то для належного визначення його правового статусу необхідно закріпити таке поняття у Законі України «Про агропромислові підприємства», ухвалення якого сприятиме удосконаленню та розвитку аграрних відносин у нашій державі.

¹ Аграрне право: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Жушман, В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко та ін. ; за ред. В. П. Жушмана та А. М. Статівки. – Х. : Право, 2010. – 296 с.

² Крупка Ю. М. Аграрне право України : навч. посіб. / Ю. М. Крупка ; за наук. ред. Н. Р. Малишевої. – К. : Університет «Україна», 2006. – 160 с.

³ Бобкова А. Г. Аграрне право: [конспект лекцій у схемах] / А. Г. Бобкова. – Донецьк : ДонНУ, 2013. – 244 с.

⁴ Єрмоленко В. М. Аграрне право України : підруч. / В. М. Єрмоленко, О. В. Гафурова, М. В. Гребенюк [та ін.]; за заг. ред. В. М. Єрмоленка. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.

⁵ Уркевич В. Ю. Теоретичні проблеми правового регулювання аграрних відносин / В. Ю. Уркевич // Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення : моногр. / за ред. А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича. – Х. : Право, 2012. – С. 105–153.

⁶ Самсонова Я. О. Наріжні питання визначення правосуб'єктності товаровиробників сільськогосподарської продукції / Я. О. Самсонова // Аграрне право як галузь права, юридична наука і навчальна дисципліна : матер. Всеукр. круглого столу (25 травня 2012 р.) / за заг. ред. В. М. Єрмоленка, В. І. Курила, В. І. Семчика. – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2012. – С. 126–129.

⁷ Гафурова О. В. Сільськогосподарська діяльність (сільськогосподарське виробництво) як об'єкт аграрних правовідносин / О. В. Гафурова // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 4. – С. 56–59.

⁸ Елисеєв В. С. О содержании термина «сельскохозяйственный товаропроизводитель» / В. С. Елисеєв // Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 10–11 вересня 2010 р.). – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2010. – С. 97–102.

⁹ Гасцька-Колотило Я. З. Аграрне право України : навч. посіб. / Я. З. Гасцька-Колотило, Н. В. Льків. – К. : Істина, 2008. – 184 с.

¹⁰ *Марченко С. І.* Організаційно-правові питання товарного сільськогосподарського виробництва в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / С. І. Марченко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 17 с.

¹¹ *Єрмоленко В. М.* Вказана праця. – С. 87.

¹² *Багай Н. О.* Законодавче регулювання правового становища сільськогосподарських підприємств / Н. О. Багай // Сучасні проблеми аграрного і природоресурсного права: міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30–31 жовтня 2009 р.): зб. наук. пр. / за заг. ред. В. М. Єрмоленка та ін. – К. : ІРІДУМ, 2009. – С. 53–56.

¹³ *Андрійчук В. Г.* Економіка аграрних підприємств : підруч. / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероблене. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.

¹⁴ *Паламарчук М. М.* Економічна і соціальна географія України з основами теорії : посіб. для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. – К. : Знання, 1998. – 416 с.

¹⁵ *Качан С. П.* Розміщення продуктивних сил України / С. П. Качан. – К. : Вища школа, 1998. – 375 с.

Резюме

Жмудінський В. П. Правові категорії суб'єктів аграрного права.

У статті досліджено суть і зміст формулювання визначення аграрно-правових категорій суб'єктів аграрного права. Автор порівнює правове становище основних суб'єктів аграрного права, виділяє їх істотні ознаки та визначає їх поняття.

Ключові слова: суб'єкти аграрного права, сільськогосподарське підприємство, сільськогосподарський товаровиробник, агропромислове підприємство.

Резюме

Жмудинский В. П. Правовые категории субъектов аграрного права.

В статье исследованы сущность и содержание формулировки определения аграрно-правовых категорий субъектов аграрного права. Автор сравнивает правовое положение основных субъектов аграрного права, выделяет их существенные признаки и определяет их понятия.

Ключевые слова: субъекты аграрного права, сельскохозяйственное предприятие, сельскохозяйственный товаропроизводитель, агропромышленное предприятие.

Summary

Zhmudinskiy V. The legal category of agricultural law.

The essence and content of the definition of agrarian legal categories of subjects of agricultural law are investigated in the article. The author compares the legal status of the main subjects of agrarian law, highlights their essential features and determines their concept.

Key words: subjects of agrarian law, agricultural enterprises, agricultural producers, agro-industrial enterprise.

УДК 343.773

О. В. ЗАІЧКО

Олена Вікторівна Заїчко, здобувач Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ЯВИЩА НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ ЛІСУ

Цивілізаційний розвиток людства тривалий час супроводжувався неухильним збільшенням обсягу видобутку природних ресурсів для задоволення потреб суспільного виробництва. Вичерпність лісового ресурсу України, а також його висока цінність та вразливість до природних і штучних загроз потребують комплексного законодавчого закріплення охорони лісів. Цей принцип проголошено в ст. 13 Конституції України, згідно з якою земля та інші природні ресурси є об'єктами права власності Українського народу, а кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону^{1,2}.

Ця конституційна норма була надалі розвинена та конкретизована законодавцем у низці концептуальних нормативно-правових актів, зокрема ст. 9 Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» відносить до основних засад внутрішньої політики в екологічній сфері збереження навколишнього природного середовища, впровадження системи екологічно збалансованого використання природних ресурсів, а також посилення просвітницької діяльності з інформування населення про екологічні норми і стандарти³. Логічним продовженням цього вектору виглядає закріплення у переліку загальних пріоритетів екологічної безпеки збереження природних екосистем, створення ефективної системи моніторингу довкілля та ресурсозбереження на рівні Стратегії національної безпеки України⁴.